

Οι φίλοι μου τα ειδώλια

Κείμενα-επιμέλεια: Μαρίνα Πλατή

Σκίτσα: Ισαβέλλα Μπενέκου

Εικονογράφηση κτηρίου και χάρτη: Μιχάλης Γ. Καλλιμόπουλος

Καλλιτεχνική επιμέλεια: AltSys

Επεξεργασία εικόνων: Νίκος Λαγός

Εκτύπωση: Α. Τσάκος - Ελ. Μπένου - Στ. Καμαράδου

ISBN: 978-960-7064-78-3

© ΙΔΡΥΜΑ Ν. Π. ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ - ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΥΚΛΑΔΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ, 2008

Οι φίλοι μου
τα ειδώλια

Έχεις σκεφτεί ποτέ γιατί οι άνθρωποι, παιδιά και μεγάλοι, μαζεύουν διάφορα αντικείμενα και κάνουν συλλογές; Όπως έλεγε η Ντόλλη Γουλανδρή “αρχίσαμε με τον σύζυγό μου να συλλέγουμε αρχαία αντικείμενα κυρίως της ελληνικής τέχνης, χωρίς κανένα συγκεκριμένο σκοπό, αλλά μόνο από αγάπη για τα ελληνικά έργα τέχνης, για αισθητική απόλαυση, για τη χαρά των ματιών”.

Τα αντικείμενα αυτά που με τόση αγάπη συγκεντρώνωσαν δέλησαν να τα γνωρίσουν όσο γίνεται περισσότεροι άνθρωποι και γιαυτό τα παρουσίασαν για πρώτη φορά πριν από πολλά χρόνια στο Μουσείο Μπενάκη. Επειδή η Έκθεση ενθουσίασε όσους την επισκέφθηκαν, γεννήθηκε η ιδέα στους συλλέκτες να δημιουργήσουν ένα Μουσείο ώστε η Συλλογή τους να αποκτήσει το δικό της σπίτι. Όσο κτιζόταν το Μουσείο τα αντικείμενα του Κυκλαδικού Πολιτισμού ταξίδεψαν σε πολλές χώρες στην Ευρώπη, στην Αμερική αλλά και στην Ασία. Έτσι άνθρωποι που μέχρι τότε δεν γνώριζαν τον Κυκλαδικό Πολιτισμό είχαν την ευκαιρία να δουν από κοντά τα ξεχωριστά αυτά δημιουργήματα.

Από το 1986 λοιπόν, όταν ολοκληρώθηκε η κατασκευή του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης και έγιναν τα εγκαίνια, η Συλλογή εκτίθεται μόνιμα στις αίθουσες του Μουσείου.

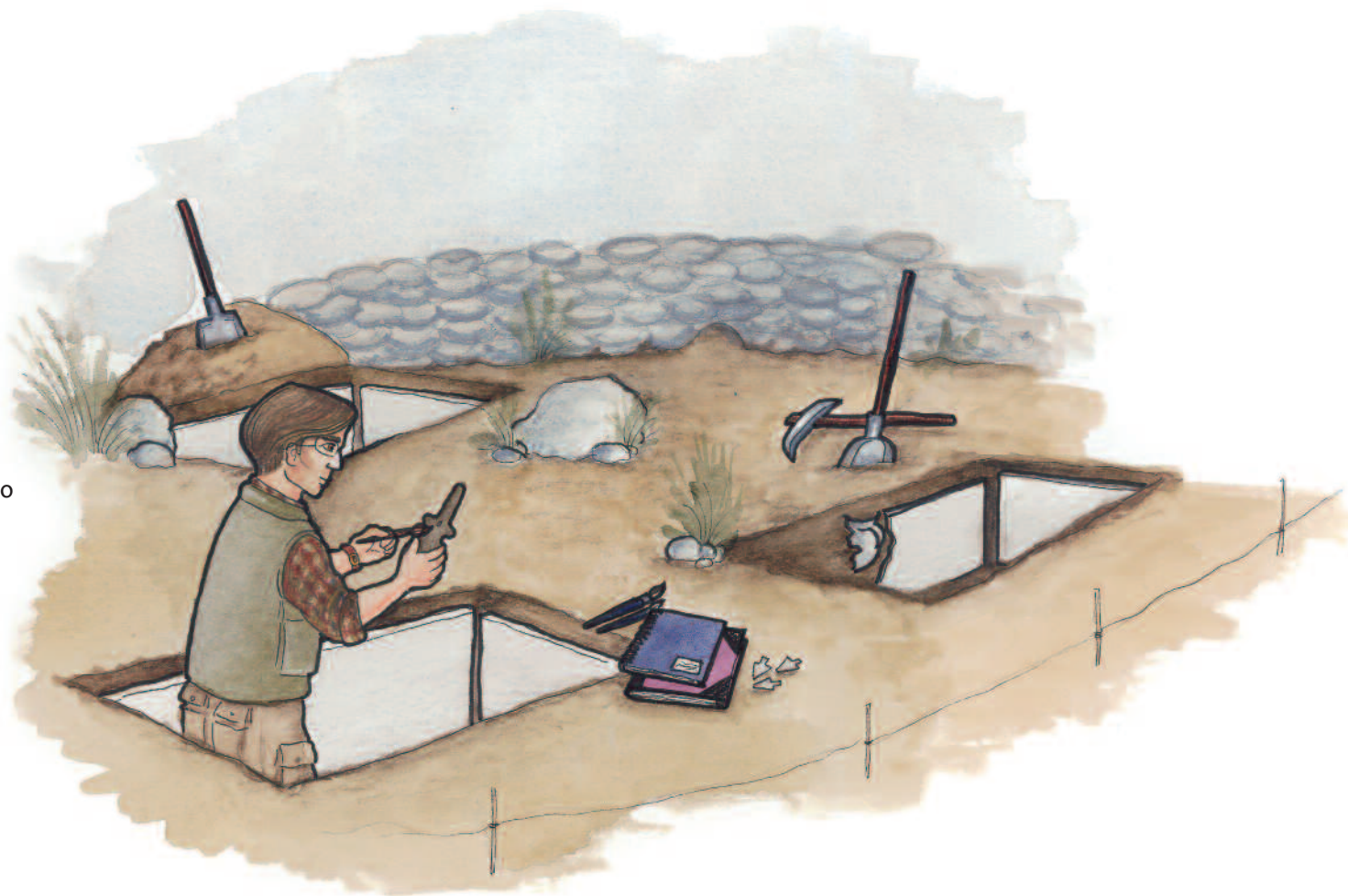

Πριν από 5000 χρόνια περίπου, την Εποχή του Χαλκού (3200-2000 π.Χ.), γεννήθηκε στις Κυκλάδες, στα μικρά αυτά νησιά του Αιγαίου, ένας καινούριος και ξεχωριστός πολιτισμός, ο Κυκλαδικός. Οι Κυκλαδίτες έγιναν γρήγορα πολύ καλοί ναυτικοί και με τα καράβια τους ταξίδευαν για να γνωρίσουν άλλους πολιτισμούς, καθώς και για να ανταλλάξουν τα προϊόντα τους. Ήταν δηλαδή καλοί έμποροι, αλλά και γεωργοί, κτηνοτρόφοι, ψαράδες και κυνηγοί. Κατοικούσαν σε μικρές πόλεις που στην αρχή ήταν χτισμένες στις παραλίες και αργότερα στις πλαγιές των λόφων, ίσως για να αισθάνονται πιο ασφαλείς. Τα σπίτια τους ήταν μικρά με τοίχους από πέτρες και λάσπη και στέγες από ξύλινα δοκάρια, καλάμια και πηλό. Από τον Κυκλαδικό Πολιτισμό δεν σώθηκαν καθόλου γραπτά κείμενα. Για τον τρόπο που ζούσαν και την τέχνη τους μαθαίνουμε από τα αγγεία, τα ειδώλια, τα όπλα, τα εργαλεία και τα κοσμήματα που βρίσκουν οι αρχαιολόγοι στις ανασκαφές.

Οι αρχαίοι Κυκλαδίτες, όπως οι περισσότεροι λαοί, πίστευαν ότι τα αγαπημένα τους πρόσωπα και μετά το θάνατο, συνέχιζαν να ζουν σε ένα διαφορετικό και άγνωστο για αυτούς κόσμο. Τοποθετούσαν λοιπόν μέσα στους τάφους διάφορα αντικείμενα, όπως όπλα, εργαλεία, κοσμήματα, αγγεία και αγαλματάκια που πίστευαν ότι ήταν απαραίτητα στο νεκρό στην άλλη του ζωή. Τα αντικείμενα αυτά βρίσκουν οι αρχαιολόγοι στις ανασκαφές τους και, καθώς οι Κυκλαδίτες δεν άφησαν γραπτά κείμενα, μας δίνουν πολύτιμες πληροφορίες για την καθημερινή ζωή, τη θρησκεία, τα ταξίδια, τον πολιτισμό τους.

Ανασκαφή σε νεκροταφείο
της Εποχής του Χαλκού
στις Κυκλάδες

Μερικά από τα αγαλματάκια που κατασκεύαζαν οι Κυκλαδίτες δεν θύμιζαν και πολύ την ανθρωπινή μορφή. Θύμιζαν περισσότερο βιολιά και γι' αυτό οι αρχαιολόγοι τα ονόμασαν “βιολόσχημα”. Αν τα παρατηρήσεις όμως καλά, θα ξεχωρίσεις ένα μακρύ λαιμό (χωρίς κεφάλι), ώμους, τονισμένη μέση και φαρδιά λεκάνη.

Μαρμάρινα “βιολόσχημα”
ειδώλια*

ΠΡΟΘΗΚΗ

3

Σχεδίασε μέσα στο πλαίσιο το βιολόσχημο που σου έκανε τη μεγαλύτερη εντύπωση.

* Όλα τα αντικείμενα που απεικονίζονται στο βιβλιαράκι χρονολογούνται από το 3200 έως το 2300 π.Χ.

Οι αρχαίοι Κυκλαδίτες, όπως και οι άνθρωποι σε όλα τα μέρη του κόσμου από τα πολύ παλιά τα χρόνια, θέλησαν να αποδώσουν την ανθρώπινη μορφή. Το υλικό που υπήρχε άφθονο γύρω τους ήταν το λευκό μάρμαρο και έτσι το διάλεξαν για να σκαλίσουν τα αγαλματάκια, τα ειδώλια (μικρά είδωλα θεού, όπως είναι μια από τις πολλές σημασίες της λέξης). Τα μαρμάρινα ειδώλια, σαν και αυτό που βλέπεις στην προθήκη 1, φαίνεται πως είχαν ιδιαίτερη σημασία για τους αρχαίους Κυκλαδίτες. Τα περισσότερα είναι γυναικεία και έχουν βρεθεί σε τάφους μαζί με άλλα αντικείμενα που συνόδευαν το νεκρό στο μακρινό ταξίδι του. Ποια ήταν ακριβώς η σημασία των ειδωλίων αυτών (θεότητες, συνοδοί του νεκρού, λατρευτικές εικόνες) δεν θα το μάθουμε ποτέ με σιγουριά, μια και οι Κυκλαδίτες δεν άφησαν καθόλου γραπτά κείμενα. Αυτό που μας άφησαν όμως οι αρχαίοι μαρμαροτεχνίτες είναι η ευχαρίστηση που νιώθουμε κοιτάζοντας τα αγαλματάκια που με τόση φροντίδα κατασκεύασαν.

Μαρμάρινο γυναικείο
ειδώλιο με διπλωμένα χέρια

Σκαλίζοντας μαρμάρινα ειδώλια και
σκεύη με το σφυρί και τη σμίλη

ΠΡΟΘΗΚΗ

1

Συμπλήρωσε με ό,τι ταιριάζει
(μάρμαρο - ειδώλιο - διπλωμένα - μύτη)
Το που βλέπεις απεικονίζει μια γυναίκα
και είναι κατασκευασμένο από
Στο πρόσωπο ξεχωρίζει μόνο η Τα χέρια
είναι κάτω από το στήθος και
τα δάχτυλα των ποδιών στραμμένα προς τα κάτω.

Τα ειδώλια που βλέπεις γύρω σου στις προθήκες έχουν σήμερα το λευκό χρώμα του μαρμάρου. Οι αρχαίοι όμως καλλιτέχνες που τα κατασκεύαζαν, ζωγράφιζαν τα μάτια, το στόμα, τα μαλλιά, καθώς και άλλες λεπτομέρειες που χάθηκαν με το πέρασμα του χρόνου. Έτσι η εντύπωση που θα έδιναν τα αγαλματάκια θα ήταν πολύ διαφορετική από αυτή που έχουμε συνηθίσει. Τα χρώματα που χρησιμοποιούσαν ήταν ορυκτά, φυσικά δηλαδή χρώματα που βρίσκονται στη γη.

Αζουρίτης (ορυκτό από το οποίο προέρχεται το γαλάζιο χρώμα) και αγγεία φύλαξης και προετοιμασίας του χρώματος

Μαρμάρινο γυναικείο ειδώλιο με διπλωμένα χέρια

Για να ετοιμάσουν οι Κυκλαδίτες το χρώμα, έπρεπε πρώτα να τρίψουν το ορυκτό ώσπου να γίνει πούδρα, χρησιμοποιώντας δυο πέτρες και στη συνέχεια να το ανακατέψουν με λάδι ή νερό (πιθανώς και αυγό) για να σταθεροποιηθεί.

Κεφάλι μαρμαρίνου γυναικείου ειδωλίου με ανάγλυφες λεπτομέρειες

Χρωματίζοντας τα ειδώλια

Αντίγραφο ειδωλίου με ζωγραφισμένες λεπτομέρειες

Κιννάβαρι (ορυκτό από το οποίο προέρχεται το κόκκινο χρώμα) και αγγεία προετοιμασίας του χρώματος

ΠΡΟΘΗΚΗ

7

Δεξιά

Στην προθήκη αυτή, στα αριστερά σου, μπορείς να δεις τα ορυκτά που χρησιμοποιούσαν για να φτιάξουν το γαλάζιο και το κόκκινο χρώμα. Ποιο χρώμα ετοίμασε ο κυκλαδίτης καλλιτέχνης μέσα στο αγγείο αρ. 66;

Οι αρχαίοι Κυκλαδίτες ζούσαν αρχικά σε μικρές παραθαλάσσιες πόλεις με ασφαλή αγκυροβόλια και αργότερα στις πλαγιές των λόφων. Τα σπίτια ήταν μικρά με τοίχους από πέτρες και πηλό και δάπεδα από καλά πατημένο χώμα ή πλάκες. Οι οροφές θα ήταν κατασκευασμένες με στρώσεις ξύλινων δοκαριών ή καλαμιών και πηλού. Τα έπιπλά τους, σκαμνιά, καρέκλες, τραπέζια, φαίνεται πως ήταν ξύλινα και γιαυτό δεν σώθηκαν. Τον χειμώνα, για να ζεσταίνονται, θα άναβαν φορητά μαγκάλια και θα έστρωναν στο δάπεδο προβιές. Για να βλέπουν, όταν σκοτείνιαζε, άναβαν λυχνάρια που έκαιγαν λάδι. Πολλά από τα αγγεία και τα σκεύη που χρησιμοποιούσαν στην καθημερινή τους ζωή για να αποθηκεύουν τα τρόφιμα, να μαγειρεύουν ή να τρώνε κρέμονταν στο εσωτερικό των σπιτιών.

Μαρμάρινα
αγγεία

Πήλινα αγγεία καθημερινής χρήσης

ΠΡΟΘΗΚΗ

8

Δεξιά

Σε τι νομίζεις πως χρησίμευαν οι τρύπες στα μαρμάρινα αγγεία που βλέπεις μέσα στην προθήκη αυτή;

Καθημερινές ασχολίες στο σπίτι

Η κτηνοτροφία ήταν μια από τις βασικές ασχολίες των Κυκλαδιτών. Πρόβατα, κατσίκια, βόδια, γουρουνάκια έδιναν στους ανθρώπους το κρέας και το γάλα, αλλά και τα δέρματα και το μαλλί. Ήταν ακόμα χρήσιμα στις διάφορες αγροτικές εργασίες, όπως το όργωμα, καθώς και στις μεταφορές. Ο σκύλος, ο πιο πιστός φίλος, ζούσε κι αυτός εξημερωμένος κοντά στον άνθρωπο. Εκτός από την κτηνοτροφία, και η καλλιέργεια της γης απασχολούσε καθημερινά τους Κυκλαδίτες. Τα δημητριακά (κριθάρι, σιτάρι), τα όσπρια (φακή, μπιζέλια), οι ελιές, διάφορα φρούτα και καρποί, αποτελούσαν τη βάση της τροφής τους. Τα ψάρια τέλος και τα θαλασσινά συμπλήρωναν το καθημερινό τραπέζι.

Μαρμάρινες “πυξίδες”,
κουτάκια για κοσμήματα

ΠΡΟΘΗΚΗ

8

Δεξιά

Ψάξε και βρες το μαρμάρινο αγ-
γείο σε σχήμα ζώου: Ποιο ζώο νο-
μίζεις πως είναι;

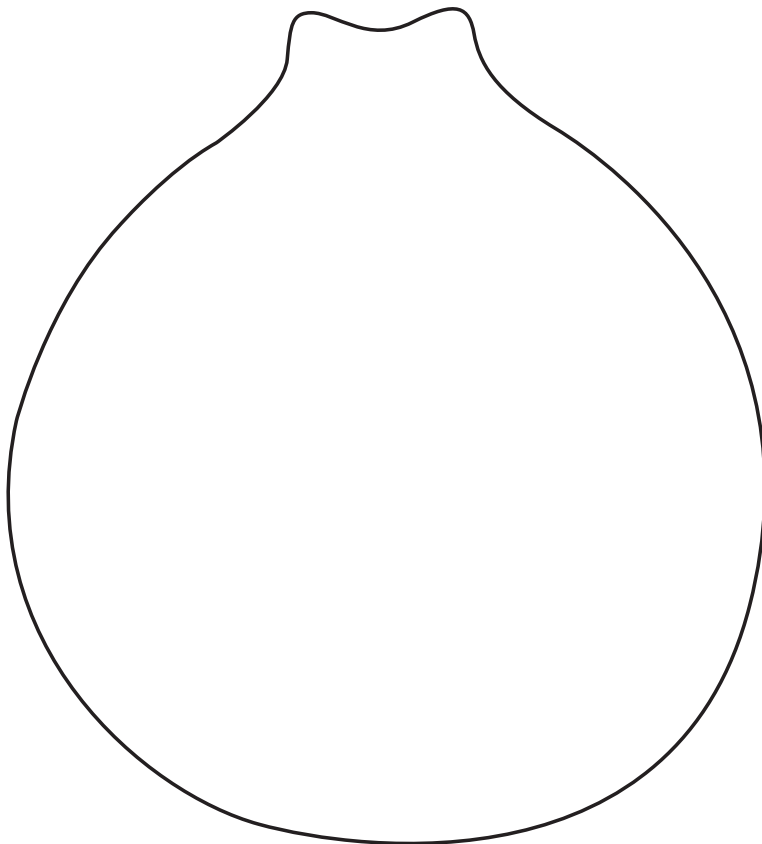
Η κτηνοτροφία στις
αρχαίες Κυκλάδες

Ανάμεσα στα πήλινα σκεύη που χρησιμοποιούσαν στην καθημερινή τους ζωή ή σε διάφορες τελετές ξεχωρίζουν τα “τηγανόσχημα” που θυμίζουν τηγάνια και γιαυτό ονομάστηκαν έτσι. Ορισμένοι αρχαιολόγοι πιστεύουν πως ήταν καθρέφτες, τύμπανα ή δίσκοι προσφορών.

Πήλινο “τηγανόσχημο” σκεύος

ΠΡΟΘΗΚΗ

7

Αριστερά

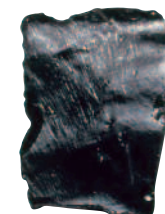
Παρατήρησε τη διακόσμηση στα πήλινα τηγανόσχημα μέσα στην προθήκη και ζωγράφισε το δικό σου τηγανόσχημο!

Ο οψιανός είναι ένα πολύ σκληρό ηφαιστειογενές πέτρωμα με λαμπερό μαύρο χρώμα. Οι Κυκλαδίτες χρησιμοποιούσαν τον οψιανό για να κατασκευάσουν όπλα και κοφτερά εργαλεία, όπως λεπίδες, αιχμές για τα βέλη τους και άλλα, κυρίως πριν ανακαλύψουν και αρχίσουν να χρησιμοποιούν τα μέταλλα. Προέρχεται από τη Μήλο, και κατά την αρχαιότητα εξαγόταν σε διάφορες περιοχές του Αιγαίου.

Πώς όμως κατάφερναν να φτιάξουν τις λεπίδες; Επεξεργάζονταν το κομμάτι του οψιανού έτσι ώστε να δημιουργήσουν τον πυρήνα και στη συνέχεια χτυπούσαν με τέτοιο τρόπο για να ξεχωρίσουν τις λεπίδες.

Κομμάτια οψιανού

Λεπίδες οψιανού

ΠΡΟΘΗΚΗ

8

Αριστερά

Εσύ τι εργαλείο ή όπλο θα έφτιαχνες με τον οψιανό;

.....
.....

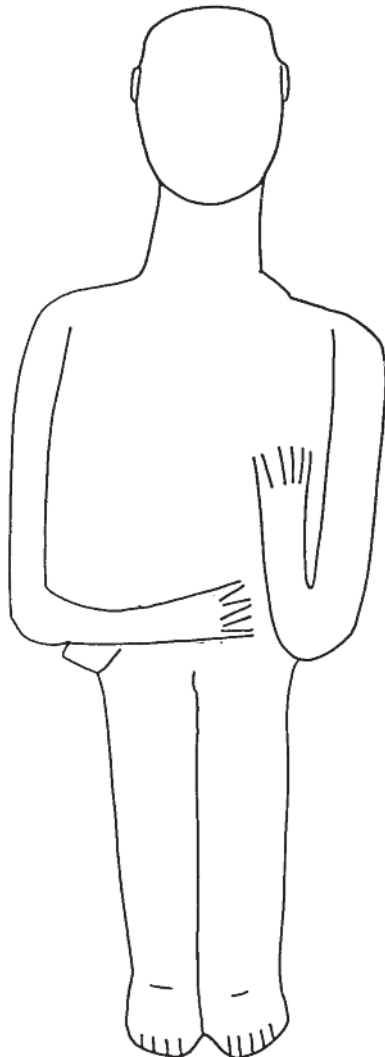
Οι αρχαίοι Κυκλαδίτες γνώριζαν τη χρήση των μετάλλων, όπως ο χαλκός, το ασήμι και το μολύβι και με αυτά κατασκεύαζαν όπλα, εργαλεία, κοσμήματα και άλλα διάφορα αντικείμενα. Κυρίως όμως χρησιμοποιούσαν το χαλκό και γιαυτό η εποχή αυτή ονομάστηκε Εποχή του Χαλκού.

Από χαλκό κατασκεύαζαν κυρίως όπλα (αιχμές δοράτων, βελών, εγχειρίδια κ.ά.) και εργαλεία (πελέκεις, πριόνια, σμίλες, βελόνες), είδη καλλωπισμού (τριχολαβίδες), κοσμήματα (βραχιόλια, περιδέραια) και διάφορα σκεύη. Το μολύβι, το πιο μαλακό από τα μέταλλα, το χρησιμοποιούσαν για να κατασκευάσουν διάφορα μικροαντικείμενα, όπως δακτυλίδια, συνδέσμους για την επισκευή των σπασμένων αγγείων, αλλά και μοντέλα καραβιών και αγαλματάκια. Με το ασήμι τέλος κατασκεύαζαν κυρίως κοσμήματα (βραχιόλια, χάντρες, διαδήματα).

Κατασκευάζοντας χάλκινες αιχμές
για βέλη χύνοντας λιωμένο χαλκό
σε πήλινο καλούπι

Μια από τις βασικές πηγές τροφής των Κυκλαδιτών ήταν και το κυνήγι. Το ειδώλιο στην προθήκη 20 απεικονίζει έναν κυνηγό. Φορεί τον τελαμώννα, την ειδική ζώνη για τα όπλα και στη μέση του ξεχωρίζει ένα μαχαίρι.

Μαρμάρινο ανδρικό ειδώλιο κυνηγού
ή πολεμιστή και χάλκινα όπλα

ΠΡΟΘΗΚΗ
20

Τα όπλα και τα εργαλεία που βλέπεις μέσα στην προθήκη από ποιο υλικό είναι κατασκευασμένα; (υπογράμμισε τη σωστή απάντηση)
μάρμαρο - ασήμι - χαλκό

Στην ίδια προθήκη (στην πίσω πλευρά) παρατήρησε τον κυνηγό και συμπλήρωσε στο σχέδιο ό,τι λείπει (μάτια, ζώνη, όπλα κ.τ.λ.)

Η φύση για τον άνθρωπο στα πολύ παλιά χρόνια έκρυβε πολλά μυστικά. Συχνά, με τους ξαφνικούς θυμούς της, με τις καταιγίδες, τις δυνατές βροχές, τους σεισμούς τον γέμιζε φόβο. Αλλά και ο ερχομός ενός παιδιού, η γέννηση των ζώων και των φυτών τον γέμιζαν απορία. Για να μπορέσει να τα εξηγήσει, φαντάστηκε τη γη σαν μια μητέρα που φροντίζει για όλα τα πλάσματά της και την ονόμασε Μεγάλη Μητέρα.

Στην προθήκη 15 βλέπεις το αγγείο των περιστεριών, ένα μαρμάρινο σκεύος που κατασκευάστηκε από τον καλλιτέχνη με πολλή τέχνη και υπομονή. Το αγγείο αυτό φαίνεται πως χρησιμοποιούσαν οι Κυκλαδίτες σε θρησκευτικές τελετές, για να προσφέρουν καρπούς στους θεούς τους.

Μαρμάρινο “αγγείο των περιστεριών”

Μαρμάρινο περιστέρι

Προσφέροντας καρπούς στη Μητέρα Φύση

ΠΡΟΘΗΚΗ
15

Σχεδίασε μέσα στο πλαίσιο ένα περιστέρι.

Για τους αρχαίους Κυκλαδίτες, όπως και για όλους τους ανθρώπους, η γέννηση ενός μωρού ήταν ένα πολύ σπουδαίο γεγονός που τους γέμιζε χαρά. Γιαυτό συχνά τα αγαλματάκια που κατασκεύαζαν παρίσταναν γυναίκες σε κατάσταση εγκυμοσύνης.

Περιμένοντας το μωρό

Μαρμάρινο ειδώλιο
εγκύου γυναίκας

ΠΡΟΘΗΚΗ
12

Βρες ποιο από τα τρία ειδώλια που βλέπεις στην προθήκη 12 παριστάνει γυναίκα που περιμένει μωρό και σημείωσε τον αριθμό

Τα περισσότερα από τα αγαλματάκια που βλέπεις γύρω σου είναι γυναικεία. Τα ανδρικά ειδώλια είναι σπάνια και συνήθως απεικονίζουν μουσικούς, κυνηγούς, καδιστές μορφές κ.ά.

Μαρμάρινο ανδρικό ειδώλιο που κάθεται σε σκαμνί και κρατά ποτήρι

ΠΡΟΘΗΚΗ 17

Το ειδώλιο που βλέπεις στην προθήκη αυτή απεικονίζει έναν άνδρα καδισμένο σε σκαμνί κρατώντας ένα κύπελλο με το δεξί του χέρι.

Ο Κυκλαδίτης που κάθεται στο σκαμνί με το κύπελλο στο χέρι τι φαντάζεσαι ότι πίνει;
(υπογράμμισε)
γάλα - κρασί - κόκα-κόλα

Μαρμάρινο γυναικείο
άγαλμα

Όλα σχεδόν τα ειδώλια που βλέπεις γύρω σου έχουν μικρό μέγεθος. Το ύψος τους ξεκινάει από 4-5 εκατοστά περίπου και φτάνει μέχρι τα 70 εκατοστά. Υπάρχει όμως και ένα άγαλμα που έχει ύψος περίπου 1 μέτρο και 40 εκατοστά.

ΠΡΟΘΗΚΗ
26

Το άγαλμα που βλέπεις μέσα στην προθήκη θυμίζει πολύ τα ειδώλια με τα διπλωμένα χέρια με ελάχιστες μόνο διαφορές, όπως για παράδειγμα τα που ξεχωρίζουν στο κεφάλι.

Μοιάζει με βιολί, είναι όμως γυναίκα.

Είναι από μάρμαρο και έχει
διπλωμένα τα χέρια.

Κάνε τις αντιστοιχίες:

Είναι κουτάκι για κοσμήματα και ...
γρυλίζει.

Είναι μαρμάρινο αγγείο και το
κρεμούσαν στα σπίτια τους.

Έχει ... πετάξει από το αγγείο των
περιστεριών.

Περιμένει μωρό.

Πήρε τα όπλα του και πάει για κυνήγι.

Πίνει στην υγεία μας!

Είναι πήλινο και θυμίζει τηγάνι.

ΙΔΡΥΜΑ Ν. Π. ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ • ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΥΚΛΑΔΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ
Νεοφύτου Δούκα 4 • Αθήνα 106 74 • Τηλ.: 210 7239 438

ISBN: 978-960-7064-78-3